

CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT POSSIBILITIES OF ORGANIC AGRICULTURE IN PODKARPACIE REGION

Summary

In times of rapid development of organic farming there is a need to investigate how the situation within is changing. In Poland, area of organic farming reached already 1%. If maintaining this rate of increase Poland soon will be able to reach average European Union share in total organic farmland. Particularly podkarpackie voivodeship is a region of Poland with relatively good condition for agriculture production and priceless values of pure, natural environment. In coming future Polish agriculture will face the chance to become one of the largest suppliers of organic food in Europe. Up to recent times, weak points (in common opinion) of farming system turned into advantages. Comparatively extensive agriculture is the reason why natural environment survived in such good condition. Today Podkarpacie region is abundant in biodiversity, which is in short in majority European countries. That's a good forecast to the future of organic agriculture in the Podkarpacie region. The results of this thesis reveal the possibility of development of organic farming in podkarpackie voivodeship. Rising consumer awareness and taking advantages of subsidies and skilled dealing with market reality is expected as a chance for farmers. Above manners of development combined together may dynamise mutual beneficial cooperation between mankind and nature.

STAN OBECNY I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO NA PODKARPACIU

Streszczenie

W okresie dynamicznego rozwoju rolnictwa ekologicznego coraz wyraźniej zarysowuje się potrzeba badań nad tym systemem gospodarowania. W Polsce powierzchnia gospodarstw ekologicznych przekroczyła ostatnio 1% użytków rolnych. Jednak przy zachowaniu obecnego tempa rozwoju istnieje szansa, że niedługo możliwe będzie zwiększenie powierzchni gospodarstw ekologicznych do poziomu istniejącego już w innych krajach europejskich. Polska jako kraj o dość dobrych walorach rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz bezcennym, czystym środowisku ma szansę stać się jednym z największych producentów żywności ekologicznej w Unii Europejskiej. Do niedawna słaba, w powszechnym mniemaniu, strona polskiego rolnictwa, jaką była niska wydajność produkcji, może stać się jego szansą. Ekologicznie czyste składniki rolniczej przestrzeni produkcyjnej, będące rzadkością na terenie tzw. „starej” Unii Europejskiej, na Podkarpaciu często dominują. Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród rolników ekologicznych i konwencjonalnych, wskazują na możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego na terenie województwa podkarpackiego. Będzie to możliwe dzięki coraz większej świadomości konsumenta, wykorzystaniu środków pomocowych Unii Europejskiej dla rolnictwa oraz umiejętnemu odnalezieniu się na ciągle jeszcze dla polskich rolników nowym rynku unijnym.

Wstęp

W ramach Wspólnej Polityki rolnej Unia Europejska przeznaczona znaczne sumy na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich [9, 10].

Europejski Plan Działań dla Żywności Ekologicznej i Rolnictwa Ekologicznego zawiera zestaw działań, których celem jest umożliwienie stałego rozwoju rolnictwa ekologicznego w państwach członkowskich [11]. Jest to niewątpliwa szansa dla rolników z Podkarpacia, jednego z najbardziej ubogich regionów Unii [3, 4].

Jak wskazują doświadczenia innych krajów, wiodących w produkcji ekologicznej, np. w Austrii, gdzie ponad 12% użytków rolnych jest uprawianych w systemie ekologicznym [2], w Polsce możliwy jest jeszcze znaczny wzrost liczby gospodarstw tego typu. W Niemczech, na terenach Dolnej Saksonii, podobnie jak w Polsce występował problem rentownego zagospodarowania wielkoobszarowych państwowych gospodarstw rolnych. Część z nich przekształcono w gospodarstwa ekologiczne, a ich udział w

powierzchni użytków rolnych przekracza obecnie 3% [6, 7]. Jakkolwiek na Podkarpaciu nie ma wielu gospodarstw o powierzchni porównywalnej z niemiecką to jednak przykład ten dowodzi, że ekologiczny system gospodarowania sprawdza się także w dużych farmach. Z kolei, np. Słowenia jest krajem o podobnym jak w województwie podkarpackim ukształtowaniu terenu. W strukturze powierzchni gospodarstw dominują małe rodzinne farmy, a udział rolnictwa ekologicznego w ogólnej powierzchni użytków rolnych wynosi ponad 3%. Można tam spotkać małe przetwórcze produktów z gospodarstw ekologicznych, szczególnie jabłek. Wytwarzany jest z nich ekologiczny sok oraz ocet winny. Ponadto rozwinęła się tam także inicjatywa organizowania kilka razy w tygodniu targów ekologicznych [1].

Województwo podkarpackie można zaliczyć do regionów o najbardziej dynamicznym rozwoju rolnictwa ekologicznego. W ciągu ostatnich trzech lat liczba gospodarstw zwiększyła się z 430 w 2004 r., do 1200 w 2006 r. Dzięki temu województwo podkarpackie zajmuje obecnie drugie miejsce, po małopolskim, pod względem liczby gospo-

darstw ekologicznych. Niestety, jednocześnie nie nastąpiło tu równie spektakularne zwiększenie liczby przetwórci żywności ekologicznej; jest ich zaledwie 11 [12].

Rolnictwo Podkarpacia cechuje się dużym rozdrobnieniem agrarnym oraz niską towarowością produkcji rolnej. Nie posiada wyraźnego specjalistycznego kierunku. Prowadzone jest w oparciu o gospodarstwa rodzinne i ma wielokierunkowy charakter. Powierzchnia użytków rolnych w województwie podkarpackim wynosi 919,6 tys. ha, z czego 67% stanowią grunty orne. W strukturze zasiewów dominują zboża – ponad 63% oraz ziemniaki – 17%. Nieco mniejsze znaczenie ma tu produkcja zwierzęca. Dominuje chów bydła, głównie w kierunku mlecznym. Negatywny wpływ na prowadzenie towarowej produkcji rolnej ma duże rozproszenie rozłogu gospodarstw – przeciętne gospodarstwo składa się z kilku do kilkunastu działek, wielkości od kilku do kilkudziesięciu arów. Największymi problemami mieszkańców obszarów wiejskich Podkarpacia jest jawne i ukryte bezrobocie oraz brak opłacalności produkcji rolnej. Natomiast wielkim bogactwem regionu jest środowisko naturalne, z niespotykaną w innych regionach kraju i Europy bioróżnorodnością.

Z zarysowanej charakterystyki środowiska wiejskiego Podkarpacia wynika, że istnieją tu wszelkie warunki dla rozwijania pracochłonnych kierunków produkcji rolnej, w oparciu o rodzinny charakter gospodarstw, z dużą dbałością o środowisko naturalne. Jakość podstawowych elementów środowiska, czyli powietrza, wody, gleby jest jedną z najlepszych w skali kraju [8].

Zgodnie z danymi Wojewódzkiej Stacji Sanitarnej i Epidemiologicznej, poziom zanieczyszczenia powietrza mieści się w normie i zajmuje 12 miejsce w kraju pod względem emisji zanieczyszczeń gazowych i 14 pod względem odprowadzanych pyłów. Województwo podkarpackie należy do średnio zasobnych wody podziemnej, a wiele obszarów to tereny o deficytowym zaopatrzeniu w wodę. W ogólnej ocenie gleby województwa, poza nielicznymi wyjątkami, należą raczej do ubogich. Większość z nich zaliczyć można do IV i V klasy bonitacyjnej. Podstawowymi czynnikami degradacji gleb w województwie są zjawiska erozyjne oraz zakwaszenie gleb.

Materiał i metody

W 2006 r. przeprowadzono badania ankietowe, na terenie województwa podkarpackiego, w okolicach dwóch największych miast regionu, czyli Rzeszowa i Mielca. Posłużono się dwoma rodzajami ankiet: dla rolników z gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych. Ankiety przeprowadzone wśród producentów ekologicznych miały na celu pozyskanie informacji o stanie obecnym tego rolnictwa i planowanych w nim zmianach. Badania prowadzone wśród rolników konwencjonalnych miały ukazać ocenę ekologicznego sposobu gospodarowania w społeczności gospodarzy konwencjonalnych. Celem nie było wierne odwzorowanie sytuacji w badanym rejonie, ale uchwycenie tendencji zmian. Jako materiał do analizy posłużyły 63 ankiety rolników ekologicznych oraz 33 konwencjonalnych.

Wyniki

Wiek rolników i powierzchnia gospodarstw

Średnia wieku ankietowanych rolników ekologicznych wynosiła 47 lat. Największą grupę stanowili gospodarze w

wieku 41-50 lat, a następną pod względem liczebności starsi, od 51 do 55 lat. Rolników w wieku do 40 lat było niewiele ponad 25%, przy czym ci, którzy nie przekroczyli 26 lat stanowili grupę tylko 5%.

Nieco inaczej przedstawiała się sytuacja wśród rolników konwencjonalnych. Przeciętny rolnik z tej grupy jest o 3 lata młodszy od rolnika ekologicznego. Gospodarzy w wieku do 40 lat było o ok. 5% więcej. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że osób w wieku od 26 do 35 lat było aż o 12% więcej niż w poprzedniej grupie.

Większość gospodarstw ekologicznych na Podkarpaciu to małe farmy o powierzchni nie przekraczającej 5 ha. Podobnie przedstawia się sytuacja w gospodarstwach konwencjonalnych. Zgodnie z danymi GUS, średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w województwie podkarpackim wynosi ok. 3 ha. Gospodarstwa o powierzchni od 10 ha, czyli te, o których mówi się, że są żywotne ekonomicznie to razem ok. 8%. Wśród ankietowanych rolników nie było żadnego, którego powierzchnia gospodarstwa przekraczałaby 50 ha. Średnia powierzchnia gospodarstw ekologicznych na badanym terenie jest o wiele niższa niż średnia powierzchnia tego typu gospodarstw dla kraju, wynosząca 22 ha. Więcej natomiast (o ponad 20%), jest rolników, którzy posiadają gospodarstwa o powierzchni od 10 do 20 ha.

Rolnicy konwencjonalni posiadają znacznie większe gospodarstwa. W tej grupie są też tacy, którzy mają gospodarstwa o powierzchni przekraczającej pięćdziesiąt hektarów. Farm o powierzchni do 5 ha jest ponad dwa razy mniej niż w posiadaniu rolników ekologicznych, a gospodarstw o powierzchni od 10 do 20 ha w porównaniu do ekologicznych jest około 4 razy więcej.

Przyczyny przestawiania gospodarstw na ekologiczny system produkcji

Najczęstszą odpowiedzią na pytanie o przyczyny konwersji gospodarstw na ekologiczny system produkcji były korzystne względy zdrowotne blisko 23% ankietowanych. Następny w kolejności powód to chęć ochrony środowiska, (niemalże 16%). Względy ekonomiczne oraz dopłaty do produkcji podawało około 13% ankietowanych. Zarówno ciekawość, jak i chęć sprawdzenia się były powodem przestawienia gospodarstwa na system ekologiczny dla 8,2% rolników. Dla 7% ankietowanych ważny był przykład sąsiada, a nieco ponad 3% osób sugerowało się informacjami z prasy, radia czy telewizji.

Natomiast dla 58% rolników konwencjonalnych najmocniejszą zachętę do przestawienia gospodarstwa na ekologiczne stanowiłyby atrakcyjne dopłaty do produkcji. Daleko mniej atrakcyjne (15%) okazały się tzw. względy zdrowotne produkowanej żywności. Rolnicy, którzy nie mają zdania na ten temat to aż 15% ankietowanych. Spośród rolników konwencjonalnych 15,6% wyraża chęć przestawienia gospodarstwa na ekologiczny system produkcji, a niemalże 19% deklaruje, że nie ma zdania na ten temat.

Czynniki wspierające rozwój rolnictwa ekologicznego

Biorąc pod uwagę uzyskane wyniki, można zaryzykować tezę, że o tempie rozwoju tego przyjaznego dla środowiska naturalnego systemu rolnictwa w znacznym stopniu decydują dostępne środki finansowe. Z kolei, jako działanie najsilniej stymulujące rozwój rolnictwa ekologicznego, ankietowani uznali reklamę 30%. Bardzo ważnym jest rów-

niez fakt, iż wśród czynników promujących rolnictwo ekologiczne znalazła się także odpowiedź „spółdzielnie lub grupy producenckie”. Jest to znak, że rolnicy dostrzegli szansę, jakie stoją się przed tą, nie dostatecznie jeszcze wykorzystaną formą współpracy. Jednocześnie jest to pozytywny impuls dla liderów społeczności wiejskiej. W tym miejscu warto również odnieść się do przedziału wiekowego rolników. Starsi rolnicy potrzebują młodszych gdyż to oni są z reguły bardziej dynamiczni i kreatywni w działaniu [5]. Takich rolników do 35 roku życia jest prawie 12%. Jednak ci młodzi nie koniecznie odnajdą sprzyjające im warunki do realizacji swoich wizji rozwoju wśród prawie dwukrotnie od nich starszych pozostałych rolników.

Podkreślenia wymaga fakt, iż ponad 65% rolników konwencjonalnych kształciło się w kierunku rolniczym. Jest to wynik o 22,2% lepszy niż w przypadku gospodarzy ekologicznych.

Na przedsiębiorczość rolników i poziom kultury rolnej ma także wpływ poziom wykształcenia. Na uwagę zasługuje widoczny związek między brakiem wykształcenia rolniczego a trudnościami w początkowym etapie prowadzenia gospodarstwa (tab. 1).

Ocena stopnia trudności prowadzenia gospodarstwa ekologicznego

Prawie połowa ankietowanych rolników ekologicznych uznała swoje początki w produkcji ekologicznej jako trudne (45,8%), a 17% jako bardzo trudne. Raczej pozytywnie oceniło je nieco ponad 37%. Mieściły się tu odpowiedzi takie jak: „bez większych trudności, raczej łatwe i łatwe”. Ekologiczny system produkcji wymaga nie tylko szerokiej wiedzy rolniczej, ale również więcej czasu. Jest to opinia odpowiednio prawie 40 i 30% ankietowanych. Być może początkowe trudności w prowadzeniu ekologicznego gospodarstwa rolnego wynikają także z niskiego poziomu wykształcenia. O stopniu trudności procesu konwersji

świadczy również fakt, że 75% rolników, jako najbardziej potrzebną formę pomocy na początku zmiany systemu gospodarowania na ekologiczny, wskazywało na pomoc doradców.

Rolnicy ekologiczni z wykształceniem podstawowym, w większości przypadków (66,6%) oceniają przestawianie gospodarstwa na system ekologiczny jako proces przebiegający bez większych trudności. Podobnie osoby z wykształceniem zasadniczym. Natomiast osoby z wykształceniem średnim początki tej produkcji oceniają najgorzej spośród badanych grup. Odpowiedzi „bardzo trudne” i „trudne początki” stanowią aż 80%. Stosunkowo dobrze oceniają początkowy etap przestawiania osoby z wyższym wykształceniem. Jednak warto dokładniej zbadać korelację między poziomem wykształcenia a oceną trudności w prowadzeniu produkcji ekologicznej. Badania nie były profilowane w tym kierunku, a pojęcie „trudne” czy „bez większych trudności” można interpretować dość swobodnie i subiektywnie.

W badaniach stwierdzono także wyraźną zależność między kierunkiem wykształcenia a oceną stopnia trudności przestawiania gospodarstwa. Aż 47% respondentów z wykształceniem rolniczym uznało, że początki zmiany systemu produkcji przebiegły bez większych trudności. Natomiast w przypadku osób o kierunku wykształcenia innym niż rolnicze prawie 52% oceniło początki jako trudne (tab. 1).

Efekty finansowe

Jednym z ważniejszych kryteriów oceny pracy w gospodarstwie jest według rolników efekt finansowy. Łącznie aż 45% rolników ekologicznych oceniło efekty finansowe jako gorsze i zdecydowanie gorsze w porównaniu do gospodarstw konwencjonalnych. Jedynie zdaniem około 3% rolników były one lepsze. Na uwagę zasługuje też fakt, że co czwarty ankietowany nie miał zdania na ten temat.

Tab. 1. Wpływ kierunku wykształcenia ankietowanych rolników na ocenę trudności gospodarowania w początkowym okresie prowadzenia produkcji ekologicznej

Table 1. Influence of direction of education of investigated farmers on assessment of farming difficulties in initial period of ecological production

Ocena	Bardzo trudne	Trudne	Bez większych trudności	Raczej łatwe	Łatwe
Kierunek wykształcenia	Liczba odpowiedzi [%]				
Rolniczy	21	26,3	47,4	5,30	0
Nie rolniczy	25,9	51,8	18,5	3,7	0

Tab. 2. Wpływ poziomu wykształcenia ankietowanych na ocenę trudności prowadzenia produkcji ekologicznej w okresie przestawiania gospodarstwa z systemu konwencjonalnego na ekologiczny

Table 2. Influence of education level of investigated farmers on assessment of difficulties of ecological production in the period of farm transforming from conventional into ecological system

Ocena	Bardzo trudne	Trudne	Bez większych trudności	Raczej łatwe	Łatwe
Poziom wykształcenia	Liczba odpowiedzi [%]				
Podstawowe	0	0,33	66,7	0	0
Zawodowe	26,6	40	26,6	6,6	0
Średnie	23,8	57,1	14,3	4,7	0
Wyższe	0	50	50	0	0

Tab. 3. Utrudnienia i przeszkody w prowadzeniu gospodarstw wymieniane przez rolników ekologicznych
 Table 3. Difficulties and obstacles in farms running as mentioned by ecological farmers

Rodzaj odpowiedzi	Liczba odpowiedzi [%]
Brak kapitału	26,2
Brak dostatecznej ilości rąk do pracy	19,6
Trudności ze zbytem po dobrej cenie	17,9
Niska produktywność gleb	13,1
Praca na roli to słaby interes	12,5
Niewystarczająca wiedza	3,0
Nie chcę się już tym zajmować	1,2
Inne odpowiedzi	6,5 (odpowiedzi te dotyczyły polityki rolnej państwa, rynku zbytu, nadmiernej biurokracji, małej powierzchni gospodarstw, trudności z zaopatrzeniem w środki produkcji, trudnych warunków geograficznych produkcji rolnej, a także niskiego poważania społecznego zawodu rolnika)

Całkowity dochód uzyskiwany przez rolników ekologicznych często uzupełniany jest środkami spoza gospodarstwa; niestety nie wystarcza to na właściwe zabezpieczenie płynności finansowej. Efektem tego jest niedoinwestowanie i systematyczne zubożanie np. parku maszynowego, czy innych składników majątku trwałego. Zjawisko to dotyczy ponad 25% ankietowanych, którzy wskazują na brak kapitału jako najważniejszy czynnik ograniczający produkcję (tab. 3).

Inne czynniki wpływające na rozwój gospodarstw ekologicznych

Czynnikiem negatywnie wpływającym na rozwój gospodarstw ekologicznych jest również brak dostatecznej ilości rąk do pracy – prawie 20% odpowiedzi. W dalszej kolejności to trudności ze zbytem oraz niska produktywność gleb (tab. 3). Jedynie 3% rolników jako ważny powód trudności w prowadzeniu gospodarstwa podaje zbyt niski poziom wiedzy.

W procesie poprawy kondycji polskiego rolnictwa ekologicznego bardzo ważną rolę odgrywa doradztwo rolnicze. Prawie 75% ankietowanych zaznacza, że na początku zmiany systemu gospodarowania na ekologiczny najbardziej potrzebna jest pomoc doradcy rolnego. Nie bez znaczenia są rady innych rolników prowadzących podobny profil produkcji (13,6%). Wsparcie rodziny w tym zestawieniu wypada najgorzej. Jednakże gospodarze często nadmieniali, że akceptacja rodziny jest pierwszym i podstawowym warunkiem gospodarowania w systemie ekologicznym.

Produkcja roślinna i zwierzęca

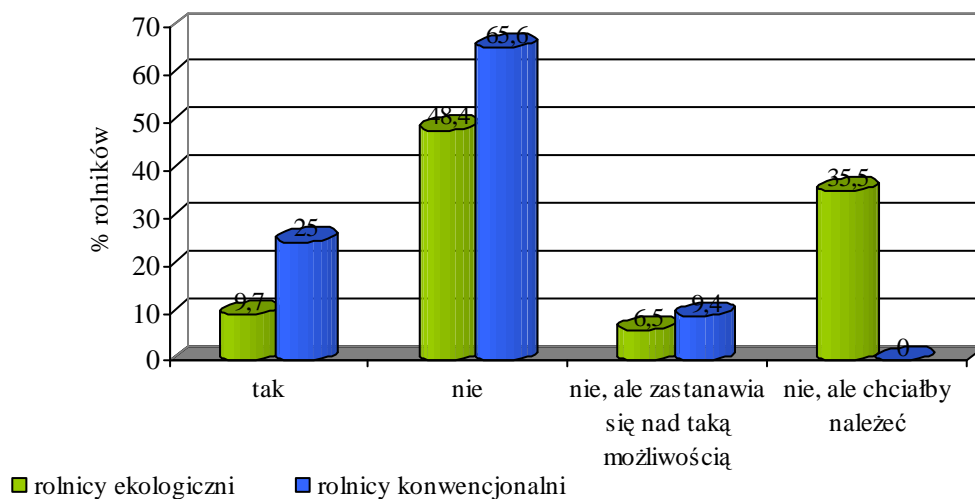
W województwie podkarpackim rolnicy ekologiczni w przeważającej większości prowadzą gospodarstwa wielokierunkowe (ponad 70%). Jednak blisko 30% to rolnicy nie zajmujący się chowem zwierząt. W gospodarstwach bezin-

wentarzowych najczęściej uprawia się gatunki wieloletnie, takie jak porzeczki czy maliny. Więcej gospodarstw wielokierunkowych prowadzą rolnicy konwencjonalni. Jest ich aż 84%.

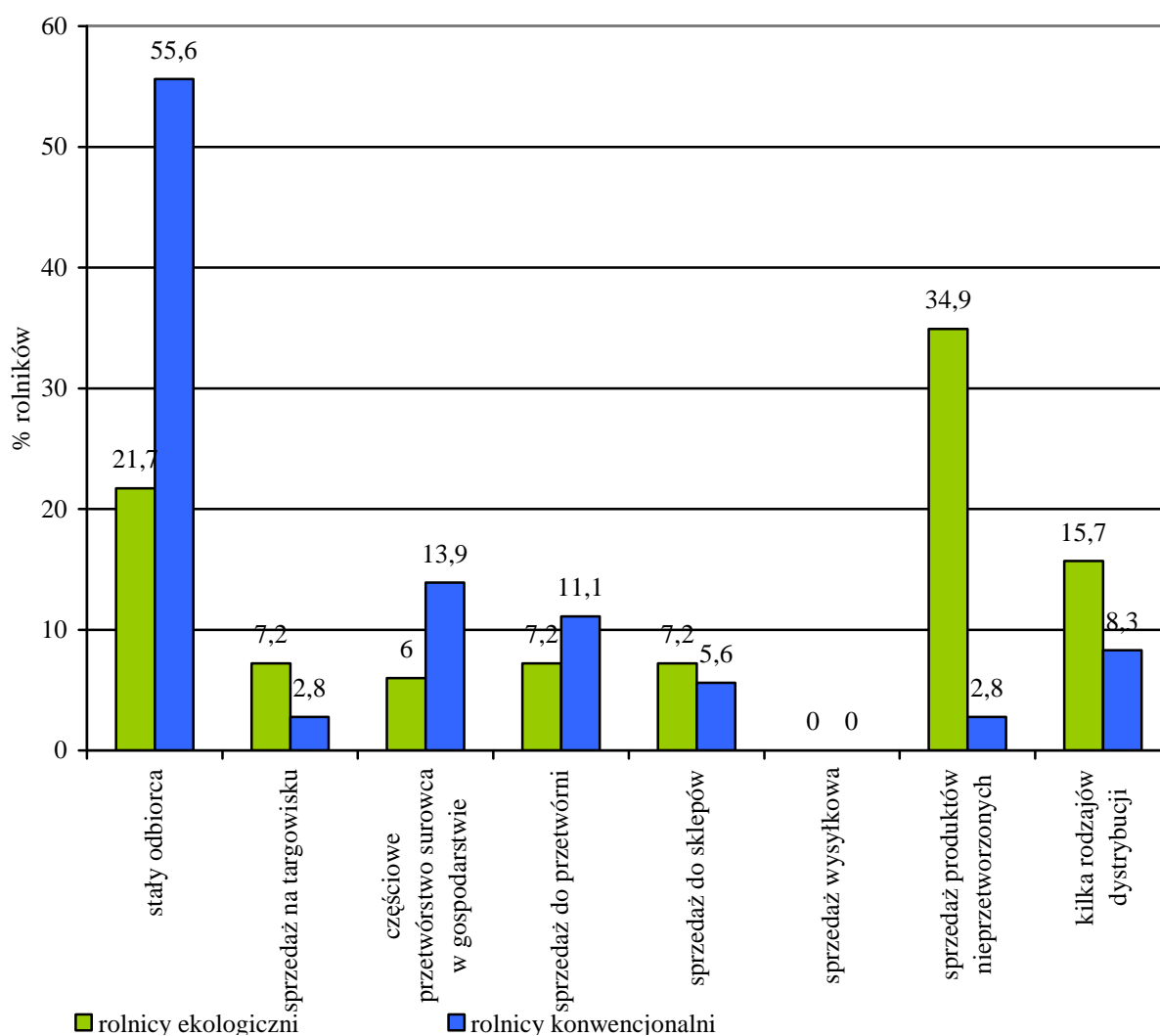
Struktura produkcji roślinnej jest dość różnorodna z niezbyt wysokim, bo ok. 40% udziałem zbóż w płodozmianie. Na wyróżnienie zasługuje rzadki fakt uprawy rzepaku ekologicznego. Niestety jeszcze nic nie wiadomo o efektach tej produkcji. Również pozytywnie należy rozpatrzeć dość duży udział roślin okopowych. Ich łączny udział przekracza nieco 25%. Prawie cztero procentowy udział roślin motylkowatych w płodozmianie może budzić wątpliwości związane z właściwym zaopatrzeniem gleby w azot. W warunkach zakazu stosowania sztucznych nawozów azotowych może być to czynnik w największym stopniu ograniczający plonowanie roślin.

Podkreślenia wymaga znaczące (14%) zainteresowanie rolników ekologicznych uprawą owoców miękkich, takich jak porzeczki, maliny, truskawki. Owoce te są szansą na uzyskanie lepszych dochodów niż dochody pochodzące z tradycyjnych upraw rolniczych. Ponadto, zwiększona produkcja owoców ekologicznych może stać się szansą dla powstawania nowych przetwórn ekologicznych. Wynika to z faktu, że zarówno owoce, jak i ich przetwory, cieszą się dużym zainteresowaniem konsumentów w kraju i zagranicą. Niekorzystnym wydaje się niski udział warzyw ekologicznych w strukturze zasiewów, które podobnie jak owoce mogłyby stać się ważnym surowcem dla przetwórstwa.

W gospodarstwach konwencjonalnych w uprawie dominują zboża. Jest to z pewnością związane z kierunkiem produkcji. W większości są to gospodarstwa specjalizujące się w produkcji trzody chlewnej, a zatem dostosowujące swój płodozmian do wymagań paszowych inwentarza. Na jedno gospodarstwo konwencjonalne utrzymujące trzodę przypadają 122 sztuki tuczników. Natomiast wszystkie przebadane gospodarstwa ekologiczne miały łącznie 77 sztuk tuczników. W gospodarstwach ekologicznych utrzymuje się z kolei więcej bydła, ale różnica nie była aż tak duża w porównaniu do gospodarstw konwencjonalnych.

Rys. 1. Przynależność rolników do grup producenckich
 Fig. 1. Share of farmers in producers' groups

Rys. 2. Sposoby dystrybucji produktów z gospodarstwa
 Fig. 2. Distribution ways of farm products

Uprawa roślin energetycznych nie jest jeszcze zbyt popularna na Podkarpaciu. Taką działalnością zajmuje się tylko nieco ponad 5% rolników ekologicznych a najczęściej uprawianą rośliną była wierzba energetyczna. W przypadku tak małych gospodarstw rolnych jak w badanym regionie, warto szukać alternatywnych rozwiązań pozwalających zaoszczędzić środki, lub je dodatkowo wypracować. Niestety produkcja energii odnawialnej na Podkarpaciu jak dotąd nie znalazła wielu zwolenników.

Agroturystyka

Około 5% ankietowanych rolników ekologicznych zajmuje się inną działalnością niż tylko praca w gospodarstwie, podczas gdy wśród rolników konwencjonalnych jest to grupa 22%.

Agroturystyka, jako forma dodatkowego dochodu dla gospodarstwa, nie cieszy się popularnością wśród badanej grupy rolników Podkarpacia, chociaż przez wielu specjalistów uważana jest za preferowany kierunek rozwoju rolnictwa w rejonie pagórkowatym i górzystym. Ten alternatywny sposób na dodatkowy dochód z gospodarstwa nie jest zbyt często wykorzystywany przez rolników. Ponadto 75% ankietowanych nie chce podjąć takiej działalności w najbliższej przyszłości. Jako główną przeszkodę rolnicy podają mało atrakcyjną lokalizację gospodarstwa oraz brak kapitału. Ten kierunek rozwoju wydaje się być atrakcyjny dla nieco ponad 14% rolników ekologicznych, którzy planują rozpoczęcie takiej działalności.

Przynależność do organizacji i zrzeszeń producenckich

Województwo podkarpackie, mimo licznych ograniczeń w produkcji rolniczej, bardzo aktywnie poszukuje innych sposobów wzmocnienia swojej pozycji na rynku. Z uzyskanych danych ankietowych wynika, iż aż 88% rolników należy do zrzeszeń. Wśród rolników ekologicznych najwięcej należało do stowarzyszenia EkoGal (44%). Nie są to, co prawda jeszcze grupy producenckie, ale mogą się w takowe przekształcić. Jest to dowód na dobrze funkcjonującą integrację poziomą, czyli skupianie się pojedynczych rolników pod szyldem organizacji reprezentującej ich interesy w kontaktach z kontrahentami. Ponadto, w województwie podkarpackim powstała pierwsza w Polsce Izba Rolnictwa Ekologicznego „PIRE”. Niestety, producenci ekologicznej żywności są znacznie słabiej zrzeszeni w grupach producenckich niż rolnicy konwencjonalni (rys. 1). Tylko niecałe 10% z nich należy do takich organizacji, podczas, gdy wśród rolników konwencjonalnych jest to praktyka 2,5-krotnie częstsza. Jednak rolnicy ekologiczni cechują się znaczną chęcią uczestnictwa w takim przedsięwzięciu. Natomiast rolnicy konwencjonalni, którzy nie należą obecnie do grup producenckich nie byli w ogóle zainteresowani taką przynależnością.

Organizacja zbytu produktów z gospodarstw

Stali odbiorcy pozwalają na zdecydowanie lepsze planowanie rozwoju gospodarstwa. Cieszy fakt, że ponad 20% rolników korzysta z tej właśnie formy sprzedaży (rys. 2). Płody ziemi sprzedawane są głównie w formie nieprzetworzonej - prawie 35%, a wysyłkowa forma dystrybucji nie była zaznaczona w odpowiedziach ani razu, co świadczy o niskim sposobie dystrybucji. Być może, w celu dokładnej oceny sytu-

acji, trzeba by poszerzyć badania o sklepy i przetwórnictwo ekologiczne, gdyż pojedynczy producent rolny może mieć trudności z samodzielną realizacją tak dużego przedsięwzięcia.

Doświadczenia z Dolnej Saksonii wskazują, że najważniejszą sprawą dla rolników powinna być integracja w formalne grupy producenckie, a także specjalizacja. Prawdopodobnie lepsze efekty osiągnie się wówczas, gdy sprzedają produktów zajmie się profesjonalny handlowiec, a rolnik skupi się na produkcji i przygotowaniu towaru.

Wnioski

1. Rozwój rolnictwa ekologicznego jest szansą dla ekorozwoju województwa podkarpackiego.
2. Gospodarowanie w systemie rolnictwa ekologicznego jest trudniejsze; bardziej pracochłonne, wymaga więcej wiedzy i przynosi mniejsze zyski.
3. Najczęstszym powodem decyzji o przestawieniu na ekologiczny system produkcji są względy finansowe, walory zdrowotne żywności oraz ochrona środowiska.
4. Czynnikiem sprzyjającym przestawianiu się rolników konwencjonalnych na ekologiczny sposób gospodarowania są przede wszystkim dotacje finansowe.
5. Podstawowymi czynnikami ograniczającymi rozwój rolnictwa ekologicznego w województwie podkarpackim są: mała powierzchnia gospodarstw, brak kapitału i siły roboczej oraz brak dobrze zorganizowanego rynku zbytu.
6. Najbardziej potrzebną pomocą dla rolników w okresie przestawiania, oprócz kapitału, stanowi pomoc doradczy.
7. Rolnicy ekologiczni z rejonu Podkarpacia starają się rozwijać integrację poziomą, co stanowi pierwszy i bardzo ważny krok zmierzający do poprawy stanu rolnictwa ekologicznego.
8. Największym zagrożeniem dla rolników ekologicznych z badanego województwa jest pasywność w korzystaniu z obecnie istniejących instrumentów wsparcia dla sposobu gospodarowania ekologicznego.

Literatura

- [1] Bavec F., Bavec M.: Organic production and use of alternative crops. Wyd. Taylor & Francis Boca Raton, London, New York 2007, ss. 230
- [2] Klinbacher E., Pohl A.: Organic farming In Austria, www.organic-europe.net, 2004.
- [3] Kucińska K., Pelc I., Artyszak A.: Development of organic agriculture in Poland. Mat. Konf. European Joint Organic Congress. 30-31.05.2006. Odense, Denmark, s 118-119
- [4] Moschitz H., Stolze M.: Organic farming Policy In Europe. A network analysis. Mat. Konf. European Joint Organic Congress. 30-31.05.2006. Odense, Denmark, s 112-113
- [5] Runowski H.: Ograniczenia i szanse rolnictwa ekologicznego. Wyd. SGGW, Warszawa 1996, ss. 280
- [5] Schmidke K.: Mat. Konf. Pillnitz Summer Academy, HTV Dresden University of Applied Science i Akademia Rolnicza w Poznaniu. 3-8.09.2006. Pillnitz
- [6] Simion S. Mat. Konf. Pillnitz Summer Academy, HTV Dresden University of Applied Science i Akademia Rolnicza w Poznaniu. 3-8.09.2006. Pillnitz 2002
- [7] Sołtyśiak U., Kukuła K., Błażej J., Fajger M., Szczepański K., Bednarz B. Ramowy program rozwoju rolnictwa ekologicznego na Podkarpaciu na lata 2003-2006
- [8] Schmidke K.: Mat. Konf. Pillnitz Summer Academy, HTV Dresden University of Applied Science i Akademia Rolnicza w Poznaniu. 3-8.09.2006. Pillnitz
- [9] Simion S.: Mat. Konf. Pillnitz Summer Academy, HTV Dresden University of Applied Science i Akademia Rolnicza w Poznaniu. 3-8.09.2006. Pillnitz
- [10] Sołtyśiak U., Kukuła K., Błażej J., Fajger M., Szczepański K., Bednarz B.: Ramowy program rozwoju rolnictwa ekologicznego na Podkarpaciu, na lata 2003-2006. Pillnitz 2002
- [11] www.darcof.dk, 2006
- [12] www.boelw.de, 2006
- [13] Plan działań dla żywności ekologicznej i rolnictwa w Polsce. www.min.rol.gov.pl, 2006
- [14] Stan i tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce wg danych na dzień 31.12.2006 oraz jego rozwoju na przestrzeni lat 2004-2006. Rolnictwo Ekologiczne, Raporty i Analizy. www.ijhar-s.gov.pl